

1 Quo vadis?

Het doel van dit essay is om politici en beleidsmedewerkers van Holland Rijnland te ondersteunen in het formuleren van de Toekomstvisie Holland Rijnland. De politici en beleidsmedewerkers vormen het lezerspubliek. Daar is een reden voor.

In december 2004 ontving ik een versie van het conceptplan Plan van Aanpak van de Regio (Holland Rijnland 2004). Het diende als inspiratiebron voor dit essay. U heeft mij geïnspireerd tot ontdekkingen. Waarom? Ik start met onderstaand citaat uit uw Plan.

Holland Rijnland inspireert tot ontdekkingen!

Naar het zich nu laat aanzien, zal de regio kiezen voor een toekomst als kennisregio met als economische speerpunten: Life-science, Ruimtevaart en innovatieve bollenteelt. Hierbij wordt ingezet op een hoog niveau woon- en werkmilieu. Onderscheidend door uitstekende bereikbaarheid en gelegen in een landschap van hoge kwaliteit met een rijke cultuurhistorie en rijk aan cultureel aanbod.

Uw boodschap leek helder: Holland Rijnland moet een Kennisrijk waarin hightech de hoofdtoon voert en impliciet gelonkt wordt naar mensen met veel cultureel kapitaal. Ik had en heb zo mijn bedenkingen. En die bedenkingen hebben geleid tot dit essay. In een notendop is mijn hoofdvraag: "welk wereldbeeld en welk analysekader rechtvaardigt bestuurlijk deze invulling van de kennisregio?"

Om deze vraag kracht bij te zetten, vertel ik hier een apocrief verhaal. Het schijnt dat de apostel Petrus Rome verliet, toen hem de grond onder de voeten te heet werd. Op zijn tocht gebeurde een wonder: hij zag het licht en keerde op zijn schreden. Het Rome dat hij nu ging bezoeken was een ander Rome. De weg waarop hij zich baande was ook veranderd en voor hem persoonlijk betekende dit het einde van het aardse leven.

De moraal van dit verhaal is lijkt mij het volgende. Zonder een (wereld)visie is beleid stuurloos. Een wereldbeeld wordt omschreven als "een voorstelling die iemand of een bepaalde groep van mensen zich gevormd heeft omtrent de werkelijkheid van de wereld" (Van Dale Groot woordenboek der Nederlandse taal, CDROM 1.0). Zo'n beeld wordt bepaald door enerzijds ethiek (wat is goed en wat is fout) en anderzijds door een analysekader dat richting geeft aan een strategie. Ik miste beide aspecten in het Plan en dat vond en vind ik een verloren kans.

Goed bestuur is een normatief. De Verenigde Naties hebben een lijst opgesteld van wat goed openbaar bestuur is. Het is onpartijdig en open,

rechtszeker, participatief, gericht op draagvlak en consensus, vraaggericht, effectief (doel), efficiënt (lage kosten, geringe moeite), publiek verantwoordelijk (democratische legitimiteit) en transparant. Onze Algemene Rekenkamer, die beoogt goed bestuur te ex post en ex ante toetsen, onderschrijft deze indicatoren. Ook de Rijksoverheid beoogt dit. In de zogenaamde VBTB-systematiek (Van Beleidsvoorbereiding tot Beleidsverantwoording) staan drie WWW-vragen centraal: wat willen we bereiken, wat gaan we daarvoor doen en wat mag het kosten? Ik voeg daar een vierde vraag aan toe: waarom willen we het bereiken?

De uitgangspunten van de VN en de VNTB-systematiek leiden tot de centrale uitgangspunten van het onderzoek van de Algemene Rekenkamer (Strategie Algemene Rekenkamer 2004-2009). De beleidsdoelen moeten zo geformuleerd zijn (prestaties en effecten) dat duidelijk is waarop de realisatie van de doelen en de effectiviteit getoetst en geëvalueerd kunnen worden. Eventuele tussentijdse wijzigingen in de beleidsdoelen en evaluatiecriteria moeten onderbouwd en expliciet gemaakt worden. De beleidsdoelen dienen onderling consistent te zijn en niet in tegenspraak met ander beleid. Er dient informatie aanwezig te zijn waaruit blijkt in hoeverre de beleidsdoelen bereikt worden. Goed bestuur kan dus getoetst worden op het 'functioneren van de overheid' (wetmatigheid, transparantie, publieke verantwoording). De doelen zijn enerzijds het verbeteren van de begroting en de verantwoordingen en anderzijds het sluitend maken van ketens van verantwoording en toezicht. Daarnaast kan getoetst worden op het 'presteren van de overheid' (effectiviteit, efficiëntie en vraaggerichtheid). Motief, methode en proces hangen noodzakelijkerwijze met elkaar samen zoals ook het verhaal over Petrus ons toont.

Ik vind de overheid, aangestuurd door de politiek, een bijzondere actor is in onze maatschappij. Ontegengesteld is de overheid in onze maatschappij steeds vaker een partner die onderhandelt met andere actoren zoals het bedrijfsleven. Volgens sommige denkers heeft de overheid geen dominante positie meer in de sectorale netwerken waarin zij acteert (horizontalisme). In mijn ogen is dit deels een gevolg van een 'self fulfilling prophecy': wie macht uit handen geeft of bestaande machtsmiddelen niet gebruikt, moet niet verbaasd zijn dat anderen de ruimte nemen en oprekken. Ik beschouw de overheid als een webmaster. De overheid heeft een belangrijke rol in het bepalen van handelingsruimte voor anderen: de publieke zaak. De publieke zaak dienen betekent een ethisch standpunt innemen en beleid formuleren dat effectief, efficiënt en vraaggericht is.

Dit essay zal dieper ingaan op informatie die ik relevant acht voor politici en beleidsmedewerkers van Holland Rijnland om na te denken over de beantwoording van de vier 'W' vragen. In deel 1 (Wereldbeelden als startpunt voor beleid) probeer ik aan te tonen dan wereldbeelden sturend zijn voor beleid. De moraal van dit deel is dat de politiek keuzes kan maken uit verschillende wereldbeelden. In deel 2 (De kenniseconomie) ga ik dieper in op verklaringsmodellen van die economie. Uit de verklaringsmodellen komen 'knoppen' waar politici aan kunnen draaien om een de publieke zaak te dienen. De invulling van de publieke zaak hangt weer af van de

keuze voor een wereldbeeld. In deel 3 (Waar staat Holland Rijnland) probeer ik een beeld te geven van de economisch structuur van Holland Rijnland om het relatieve belang van de kenniseconomie aan te geven. In deel 4 (Denkend aan Holland Rijnland) geef ik enkele aanbevelingen die te maken hebben met goed bestuur en de economische en sociale betekenis van de kenniseconomie.

Ik heb de literatuurverwijzingen beperkt gehouden. De dikgedrukte titels vormen mijns inziens relevant beleidsmatig leesvoer voor politici en beleidsmedewerkers van Holland Rijnland.